

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ ΑΣΚΗΣΗΣ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΑΕΙ (16/05 – 15/07/2022)

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΡΙΑ : ΜΑΡΙΕΤΤΑ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΜΕΛΟΣ ΔΣ, ΕΜΠΕΙΡΟΓΝΩΜΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Τίτλος : «Γεωπολιτική Αντιπαράθεση Ρωσίας - Δύσης
Ο Πόλεμος στην Ουκρανία»

ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ : ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΦΟΙΤΗΤΗΣ ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ, ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ : ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΑΤΣΑΡΟΣ , ΑΝΤΙΠΤΕΡΑΡΧΟΣ ε.α.

ΜΕΛΟΣ ΕΛΙΣΜΕ

Εισαγωγή

Επί τρεις μήνες οι πολιτικοί αναλυτές φιλονικούσαν για το αν θα μπορούσε να ξεσπάσει πόλεμος μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας. Οι στρατιωτικοί παρατηρητές, βλέποντας τη μεγάλη συσσώρευση Ρωσικών δυνάμεων στα σύνορα με την Ουκρανία, όπως και στη καταληφθείσα Κριμαία, προειδοποιούσαν για εισβολή. Απ' την άλλη οι Ευρωπαίοι τηλεθεατές υποστήριζαν πως η Ρωσική τηλεόραση δεν ενίσχυε την πολεμική τρομοϋστερία -όπως πράττει συνήθως ενόψει μιας ρωσικής εισβολής- άρα δεν θα ξεσπούσε πόλεμος. Δυστυχώς, το ερώτημα αυτό απαντήθηκε με τον πιο ξεκάθαρο τρόπο την νύχτα της 24ης Φεβρουαρίου, όταν Ρωσικοί πύραυλοι χτυπούσαν στρατιωτικές στόχους και πολιτικές υποδομές στο έδαφος της Ουκρανίας, ενόσω φάλαγγες Ρωσικών τεθωρακισμένων διέρχονταν τα σύνορα. Φυσικά κανείς μέχρι τότε, δεν πίστευε ότι τα πράγματα εξελίσσονταν προς μια σωστή κατεύθυνση. Όμως κανείς δεν πίστευε, τουλάχιστον ο απλός παρατηρητής, πως οδεύαμε προς μία απροκάλυπτη επίθεση σε ξένο κράτος και μάλιστα όταν αυτό βρίσκεται στην καρδιά της Ευρώπης. Τότε πολλοί θεώρησαν, πως ο Πούτιν πιθανότατα επιδιόταν σε ένα είδος καταναγκαστικής διπλωματίας.

Υποτίθεται πως ο πόλεμος θα ήταν σύντομος, όπως άλλωστε συνέβη με την κατάληψη της Κριμαίας, λόγω της στρατιωτικά υπέρτερης Ρωσίας. Εντούτοις, σε αυτό το σημείο που βρισκόμαστε ύστερα από 100 και πλέον ημέρες πολέμου. Σχεδόν όλοι έχουν εκπλαγεί από την σθεναρή Ουκρανική αντίσταση, ο Πούτιν, προφανώς, αλλά και οι δυτικοί αναλυτές, που είχαν μεν προβλέψει την εισβολή, αλλά πίστευαν δε ανακριβώς ότι ο πόλεμος ήταν ζήτημα μερικών ημερών και πιθανώς ακόμη και οι ίδιοι οι Ουκρανοί. Υπό αυτά τα δεδομένα, είναι εξόχως επικίνδυνο να προεξοφλούνται οι όροι με τους οποίους θα τερματιστεί ο πόλεμος.

Η άσκηση από τη Ρωσία στρατιωτικής βίας σε βάρος της Ουκρανίας, αποτελεί την πιο πρόσφατη εμφάνιση στρατιωτικής σύγκρουσης, μολονότι σε διάφορα μέτωπα ανά τον κόσμο μαίνονται ήδη διεθνείς ή εσωτερικές συγκρούσεις. Θα πρέπει ευθύς εξ αρχής να υπομνησθεί πως η χρήση ένοπλης βίας και η ανάμειξη στις εσωτερικές υποθέσεις ενός κράτους, απαγορεύονται ρητώς από τον Καταστατικό Χάρτη των

Ηνωμένων Εθνών, με την επιφύλαξη των εξαιρετικών περιπτώσεων που αναφέρονται κατηγορηματικά στον ίδιο τον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών (ΣΤ. ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ, 2022). Παρότι ο επιτιθέμενος, δηλαδή η Ρωσία, προσπάθησε να αιτιολογήσει τη χρήση ένοπλης ισχύος εναντίον της Ουκρανίας με βάση το Διεθνές δίκαιο, η νομιμότητα της εισβολής όμως αμφισβητείται εντόνως, για λόγους που ανάγονται στο Διεθνές δίκαιο.

Δεν χωρά καμία απολύτως αμφισβήτηση του γεγονότος ότι η Ρωσία, ως επιτιθέμενη δύναμη, βαρύνεται με την ευθύνη της εκκινήσεως του πολέμου, καθώς επίσης και για τον τρόπο με τον οποίο εξακολουθεί να διεξάγεται. Όμως εδώ θα πρέπει να επισημανθεί, πως εάν δεν γίνουν αντιληπτές οι γενεσιουργίες αιτίες του πολέμου, δεν πρόκειται αυτός να λάβει τέλος, πριν την ολική καταστροφή της Ουκρανίας. Έτσι, η υπερισχύουσα επιχειρηματολογία στη Δύση, πως η Ρωσία ηγεμονεύεται από έναν παράλογο και επιθετικό ηγέτη, ο οποίος στοχεύει στη νεκρανάσταση μιας παρελθούσας αυτοκρατορίας, στα μέτρα της πρώην Σοβιετικής Ενώσεως. Και πως επομένως, η πραγματική πηγή του προβλήματος είναι ο ρεβανσισμός της Ρωσίας και η επιθυμία της να κατακτήσει την Ουκρανία, είναι κάπως απλουστευτική σαν ερμηνεία.

Ο πόλεμος και οι ρίζες του είναι ένα πολυσύνθετο ζήτημα, για να αντιμετωπίζεται με ελαφρότητα, επιπολαιότητα και με τρόπο που επωάζει νέες παθογένειες σε ήδη ευάλωτα κράτη. Όπως η Ουκρανία, την οποία η ιστορία μοιραία τοποθέτησε σε γεωπολιτικά ευαίσθητες ζώνες. Κατά τον Kenneth Waltz, η ορθή διάγνωση των αιτιών του πολέμου, είναι το ανάλογο της ιατρικής διάγνωσης. Η εσφαλμένη διάγνωση οδηγεί σε ακατάλληλη θεραπεία, η οποία μπορεί να επιφέρει σοβαρή βλάβη ή και θάνατο. Είναι επομένως πρόδηλο, πως η προσέγγιση για την κατανόηση των όσων διαδραματίζονται οφείλει μεν να μην είναι καταγγελτική, αλλά μια αξιολογικά ουδέτερη περιγραφή, και κυρίως, ερμηνεία των γεγονότων που προηγήθηκαν της κρίσης, η οποία εξελίχθηκε σε πόλεμο.

Αν λοιπόν ερευνώνται οι λόγοι πίσω από τις «ξαφνικές εκρήξεις» στην Ουκρανία, θα πρέπει να ληφθεί υπόψιν, πως ο πόλεμος – είναι η τελευταία πράξη ενός δράματος- ξεκίνησε το 2014, αν και οι ρίζες του χρονολογούνται ακόμα παλαιότερα. Και συγκεκριμένα στα όσα έπονται της δεκαετίας του '90, με ορόσημο την διάλυση της Σοβιετικής Ενώσεως, που λειτούργησε ως επιταχυντής των κοσμοϊστορικών εξελίξεων,

οι οποίες εκτείνονταν πέραν των συνόρων της ΕΣΣΔ. Υπό αυτό το πρίσμα, δεν θα συνιστούσε υπερβολή να λεχθεί, ότι αυτό που βιώνουμε σήμερα, δεν είναι τίποτε άλλο, παρά η κορύφωση και η τελική πράξη ενός πολυετούς εξουσιαστικού παιχνιδιού με μεγάλο χαμένο την Ουκρανία. Εδώ βέβαια, η προσοχή εστιάζεται στην κατάδειξη των αιτιών της πολεμικής σύγκρουσης, η οποία ενέχει ιδιαίτερη γεωπολιτική βαρύτητα κυρίως για την Δύση. Καθώς άπτεται, της πιο πρόσφατης και εμφανούς εμπλοκής της Ρωσίας σε εχθροπραξίες και γενικευμένες συγκρούσεις. Με άγνωστες συνέπειες για την ισορροπία δυνάμεων στην Ευρώπη αλλά και συνολικά στην μελλοντική συνεργασία Δύσεως-Ρωσίας. Εξέλιξη, που έχει όμως εκ των πραγμάτων και εκ των γεγονότων, καίριες επιπτώσεις πέραν της γεωπολιτικής, και σε ένα ευρύ πεδίο της Διεθνούς τάξης πραγμάτων.

Στρατηγική αξία της Ουκρανίας

Η Ουκρανία δεν ήταν και δεν είναι μόνο από γεωπολιτικής απόψεως σημαντική για τη Ρωσία, άλλα είναι και πολιτισμικά/ιστορικά. Σε βαθμό, που ίσως να μην υπάρχει άλλη χώρα που να καταλαμβάνει τόσο περίοπτη θέση στη Ρωσική παράδοση όμοια με αυτήν της Ουκρανίας. Από τα πρώτα κιόλας χρόνια, οι πεδινές εκτάσεις της Ουκρανίας που ευρίσκοντο σε ένα στρατηγικής σημασίας χώρο, υπήρξαν πέρασμα διαφορετικών λαών και μήλων της έριδος μεταξύ νομαδικών φυλών και των γειτνιαζόντων κρατών που κατάφεραν να συγκροτήσουν εθνική ταυτότητα και κρατική δομή πριν από την Ουκρανία. Οι Βαράγγοι (Ρως του Κιέβου), οι μογγολικές και οι ταταρικές φυλές (Χρυσή Ορδή), το Μεγάλο Δουκάτο της Λιθουανίας, το Βασίλειο της Πολωνίας, η Ρωσική Αυτοκρατορία και εν μέρει η Αυστροουγγαρία είχαν την επικράτεια της Ουκρανίας υπό τον έλεγχό τους από τον 9ο αιώνα και εντεύθεν (Δασκαλάκης, 2016: 1). Ως απόρροια των διαρκών μετακινήσεων των φυλών και της εναλλαγής των κατακτητών, η ανάδυση εθνικής ταυτότητας έγινε με καθυστερημένα βήματα, με συνέπεια να υπάρχουν σήμερα διακριτές εθνοτικές ομάδες.

Η Ουκρανία ήταν επίσης πολύ μεγάλη, η 2η σε έκταση χώρα στην Ευρώπη μετά τη Ρωσία. Ενώ από τη Σοβιετική περίοδο κιόλας ήταν βασικός παραγωγός άνθρακα, χάλυβα και κινητήρων ελικοπτέρων, όπως και σιτηρών αλλά και ηλιόσπορων, με στρατηγική θέση στη Μαύρη Θάλασσα. Τα Ουκρανικά εργοστάσια στο

Ντινπροπετρόφσκ, που σήμερα βομβαρδίζονται, αποτελούσαν κρίσιμο στοιχείο της στρατιωτικο-βιομηχανικής παραγωγικής ικανότητας ολόκληρης της ΕΣΣΔ, ενώ οι κυριότεροι αγωγοί φυσικού αερίου της Ρωσίας διέρχονταν από την Ουκρανία. Επ' αυτού ο ιστορικός Dominic Lieven, σκιαγραφώντας την κατάστασή στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, δηλώνει: «Χωρίς τον πληθυσμό, τη βιομηχανία και τη γεωργία της Ουκρανίας, η Ρωσία στις αρχές του 20ού αιώνα θα είχε πάψει να είναι μεγάλη δύναμη» (Πόλεμος στην Ουκρανία: Δεν ήταν αναπόφευκτος, αλλά κινούμασταν προς αυτόν εδώ και χρόνια: η Δύση, η Ρωσία και η Ουκρανία, 2022). Επίσης διέθετε μοναδικό φυσικό κάλλος, αφού διέθετε τις πιο ωραίες ακτές στην ΕΣΣΔ, στη χερσόνησο της Κριμαίας, εκεί όπου οι Τσάροι συνήθιζαν να παραθερίζουν. Τέλος, φιλοξενούσε το μεγαλύτερο ναύσταθμο θερμών υδάτων σε όλη την ΕΣΣΔ, που βρίσκεται στην Σεβαστούπολη.

Η στρατηγική σημασία της Ουκρανίας, στηρίζεται επιπλέον, στο ότι κατά το παρελθόν, αξιοποιήθηκε ως διάδρομος για εισβολή στην Ρωσία, τόσο από τα νότια (Κριμαϊκός Πόλεμος, Ουκρανική εκστρατεία) όσον και από τα δυτικά, κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Κατά τη φάση του οποίου η Γερμανική Νότια Ομάδα Στρατιών (1941-43) κινήθηκε προς την διεύθυνση του άξονα Κίεβο - Στάλινγκραντ - Μπακού. Γεγονός δηλωτικό, πως από τις 13 μαρτυρικές πόλεις της ΕΣΣΔ, -που βίωσαν τις σφοδρότερες μάχες και προέβαλλαν τη μεγαλύτερη αντίσταση- οι 4 ανήκαν στην Ουκρανία (Κίεβο, Οδησσός, Κερτς και Σεβαστούπολη) (Πόλεμος στην Ουκρανία: Δεν ήταν αναπόφευκτος, αλλά κινούμασταν προς αυτόν εδώ και χρόνια: η Δύση, η Ρωσία και η Ουκρανία, 2022). Εν κατακλείδι, εκτιμάται, πως βασικό πρόβλημα της χώρας, είναι το μέγεθος και η θέση της, καθώς βρίσκεται στο σημείο της επαφής - σύγκρουσης των τεκτονικών πλακών του ΝΑΤΟ και της Ρωσίας, της Ρωσίας και της Ευρώπης, ή του ανατολικού και του δυτικού πολιτισμού. Στοιχεία που την καθιστούν πολύπλοχο σύμμαχο, προστατευόμενο ή ακόμη και «δορυφόρο» των όμορων και μη κρατών.

Όπως συνοψίζει ο Zbigniew Brzezinski (1998: 79-80) στο βιβλίο του "Η Μεγάλη Σκακιέρα", η Ουκρανία είναι ένας από τους πέντε "Γεωπολιτικούς Άξονες" (Ουκρανία, Τουρκία, Αζερμπαϊτζάν, Ιράν και Νότια Κορέα), των οποίων η σημαντικότητα δεν απορρέει από τη δύναμη ή τα κίνητρά τους, αλλά από την εύθραυστη θέση τους και τις επιπτώσεις της εν δυνάμει ευάλωτης κατάστασής τους στη

στάση των πέντε "στρατηγικών παικτών" (Γαλλία, Γερμανία, Ρωσία, Κίνα, Ινδία). Εκτιμά ακόμη, ότι η Ουκρανία είναι μια κρίσιμη χώρα για τον μετασχηματισμό της Ρωσίας, υποστηρίζοντας ότι χωρίς την Ουκρανία, η Ρωσία σταματά να είναι μια Ευρασιατική Αυτοκρατορία και μεταπίπτει σε ένα κυρίως Ασιατικό Αυτοκρατορικό κράτος (Όπως παραπάνω: 88-89).

Ιστορικό του Πολέμου

Η ουκρανική κρίση ξεκίνησε τον Νοέμβριο του 2013, όταν η κυβέρνηση της Ουκρανίας, υπό τον φιλωρώσο πρόεδρο Βίκτορ Γιανουκόβιτς, εγκατέλειψε τις προκαταρκτικές εργασίες για μια συμφωνία με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Έκτοτε, μαζικές διαμαρτυρίες κατά της απόφασης αυτής διοργανώθηκαν από την αντιπολίτευση σε ολόκληρη τη χώρα. Η επιβολή αυστηρότερων νόμων κατά των κινητοποιήσεων (Ιανουάριος 2014), πυροδότησε τη λαϊκή αγανάκτηση, έτσι, οι διαμαρτυρίες έγιναν πιο ογκώδεις και βιαιότερες, με τους διαδηλωτές να λεηλατούν κυβερνητικά κτίρια, ενώ παράλληλα δεν ήταν λίγα τα αιματηρά περιστατικά με ακροβολισμένους ελεύθερους σκοπευτές που πυροβόλούσαν αδιακρίτως. Τραγικός απολογισμός όλων αυτών, ο θάνατος πάνω από 100 ανθρώπων. Το Ουκρανικό κοινοβούλιο ενέκρινε την εκδίωξη του προέδρου και προκήρυξε προεδρικές εκλογές για τις 25 Μαΐου 2014. Αργότερα, το Ουκρανικό μένος θα στραφεί κατά της Ρωσίας και των Ρωσόφωνων Ουκρανών των περιοχών της Ανατολικής Ουκρανίας (μη αποδοχή της ρωσικής ως επίσημης γλώσσας -όπως και της Ελληνικής- σε περιφερειακό επίπεδο και προσπάθεια απαγορεύσεως του Κομμουνιστικού Κόμματος Ουκρανίας), που συνιστούσαν την εκλογική βάση του εκδιωχθέντος προέδρου (Δασκαλάκης, 2016: 3).

Η δυτικόφιλη «Πορτοκαλί επανάσταση» είχε επιτύχει την πτώση του μετασοβιετικού Ρωσόφιλου καθεστώτος της χώρας. Φαίνεται πως το φαύλο και αυταρχικό καθεστώς του Γιανουκόβιτς είχε πυροδοτήσει τις αντιδράσεις της "άλλης Ουκρανίας". Όμως αναμφίβολα, οι δυτικές υπηρεσίες είχαν εργαλειοποιήσει τα τρωτά σημεία του καθεστώτος, συνεισφέροντας έτσι με ποικίλους τρόπους στην ανατροπή του. Είναι ασφαλές να πούμε, πως η τελευταία φάση της εξεγέρσεως διεπράχθη από οπλισμένους παρακρατικούς κομμάντος της άκρας δεξιάς («Σβόμποντα», Δεξιός Τομέας). Ωστόσο, εκείνη η εξέγερση δεν ήταν ένα μεθοδευμένο πραξικόπημα, απλά

απηχούσε τα «θέλω» της φιλο-δυτικής Ουκρανίας. Κάπως έτσι, ανέτειλε αρχικώς το αντιρωσικό καθεστώς του Ποροσένκο, και εν συνεχεία του Ζελένσκι. Η Ουκρανία, εντούτοις, ήταν και παρέμενε μια διαιρεμένη χώρα. Οι δυτικές και βορειοδυτικές της επαρχίες ήταν και είναι έντονα αντιρωσικές, σε αντίθεση με τις εκβιομηχανισμένες ανατολικές και νοτιοανατολικές επαρχίες που είναι στραμμένες προς τη Ρωσία (Λυγερός, 2021). Εξάλλου εκεί, ο πληθυσμός είναι Ρωσικός και Ουκρανικός, και εκλαμβάνουν συνήθως τους εαυτούς τους ως τμήμα του Ρωσικού γένους.

Η Ρωσία γνώριζε ότι αν δεν αντιδρούσε θα έχανε οριστικά την Ουκρανία από την σφαίρα επιρροής της γιατί δεν θα μπορούσε να προσβλέπει όπως παλαιότερα, σε μια μελλοντική εκλογική νίκη των φιλορωσικών δυνάμεων. Προχώρησε στη κατάληψη και ενσωμάτωση της κρίσιμης γεωπολιτικά Κριμαίας, αυτή ήταν μια πρώτη τάξεως απάντηση. Δίχως την Κριμαία, η Ρωσική παρουσία στη Μαύρη Θάλασσα και πολύ δε μάλλον στη Μεσόγειο θα καθίστατο επισφαλής. Όμως χωρίς αμφιβολία, η Ρωσία εκείνη τη στιγμή είχε καταπατήσει βάνανυσα τη διεθνή νομιμότητα, βέβαια οι δυτικές δακρύβρεχτες σχετικές ανακοινώσεις απέπνεαν μίαν υποκρισία. Επειδή για όσα κατηγορούσαν την Ρωσία, τα είχαν πράξει κατά επανάληψιν και οι ίδιοι. Είναι απορίας άξιον, γιατί η ακεραιότητα της Ουκρανίας αποτελεί δόγμα αλλά δεν αποτελούσε ως όφειλε δόγμα η ακεραιότητα μιας χώρας μεγάλης, και πολυπολιτισμικής, όπως ήταν η Γιουγκοσλαβία (Λυγερός, 2021). Μαζί με την προσάρτηση της Κριμαίας, μια ανάλογη επιχείρηση βρισκόταν σε εξέλιξη με Ρωσική καθοδήγηση και παρασκηνιακή ανάμιξη. Εκμεταλλευόμενη τις εκδικητικές διαθέσεις των Ουκρανών, και τα μέτρα προφύλαξης που άτσαλα αυτοί αποπειράθηκαν να λάβουν, οι Ρωσόφωνοι πληθυσμοί των Ανατολικών περιφερειών ανακήρυξαν την αυτονομία τους από το Κιέβο, διεκδικώντας την συνένωση με τη «μητέρα» Ρωσία.

Οι εχθροπραξίες στις αυτονομημένες περιοχές, διεκόπησαν προσωρινώς με τις συμφωνίες του Μινσκ, οι οποίες παρείχαν, μεταξύ άλλων, ευρεία αυτονομία για τις εν λόγω περιοχές όπως και αναθεώρηση του Συντάγματος. Αλλά οι αψιμαχίες συνεχίστηκαν με αμείωτη ένταση, έτσι, στα 8 χρόνια που περάσαν από τότε, οι φιλορώσοι μέτρησαν περί τις 14.000 νεκρούς, ενώ οι συμφωνίες του Μινσκ κατέληξαν νεκρό γράμμα. Το 2019, η κυβέρνηση Ποροσένκο αναθεωρεί το Σύνταγμα της Ουκρανίας για να συμπεριλάβει ένα άρθρο που (προβλέπει) την ένταξή της στο ΝΑΤΟ,

κάτι που συμβάλλει στη συντριπτική του ήττα στις εκλογές. Ο Ζελένσκι, ανέρχεται στην εξουσία με μεταρρυθμιστική και ήπια ατζέντα τόσο στην εσωτερική όσο και στην εξωτερική πολιτική. Έκτοτε, αμφιταλαντεύεται μεταξύ μιας μαλθακής και μιας σθεναρής φιλο-δυτικής στάσης, που εξυπηρετούσε αμφότερα τα Γερμανικά και Αμερικανικά συμφέροντα. Η γεωπολιτική περιχαράκωση της Ρωσίας, θα συνεχιστεί με την προσχώρηση του Μαυροβουνίου το 2017 και της Βόρειας Μακεδονίας το 2020. Η Ρωσία με αφορμή ότι δεν εφαρμόζονται οι συμφωνίες του Μινσκ και ότι το NATO επεκτείνεται πέραν των ανεκτών ορίων για την εθνική της ασφάλεια, εισβάλλει ολοκληρωτικά στην Ουκρανία.

Ανεξάρτητα από τις διάφορες ερμηνείες για τα αίτια του πολέμου, ελάχιστοι θα αμφισβητήσουν το γεγονός ότι σήμερα κλείνει ένας ιστορικός κύκλος που είχε ανοίξει με τον διαμελισμό της ΕΣΣΔ και τους βομβαρδισμούς στη Γιουγκοσλαβία. Ενώ παράλληλα, ένας νέος και εν πολλοίς αχαρτογράφητος ξεπροβάλλει στον ορίζοντα, ο οποίος ήδη χαρακτηρίζεται από πυκνούς ηγεμονικούς ανταγωνισμούς και περιφερειακές διενέξεις.

Κλασσική Γεωπολιτική

Η γεωπολιτική αξία της Ευρασίας αντικατοπτρίζεται έντονα στις σημαντικότερες σχολές γεωπολιτικής, οι οποίες ακόμη και σήμερα καταφέρνουν να διατηρούν το κύρος τους στην επιχειρούμενη επεξήγηση των πρακτικών των διεθνών υποκειμένων. Η περιοχή της Ευρασίας αποτελεί συνδετικό κρίκο για όλες τις σχολές γεωπολιτικής σκέψης. Τόσο το "Παγκόσμιο νησί" του Mackinder όσο και το "δαχτυλίδι" του Spykman ασχολήθηκαν με τον έλεγχο της Ευρασίας, ενώ αμφότερες συμπεράναν ότι "αυτός που ελέγχει την Ευρασία ελέγχει ολόκληρο τον κόσμο". Συνεπώς, η γεωπολιτική αξία της Ευρασίας είναι πελώρια, ενώ αποκτά ακόμη μεγαλύτερο ενδιαφέρον, επειδή η επικράτηση στην Ευρασιατική ενδοχώρα, όπου βρισκόταν η Σοβιετική Ένωση και η σημερινή Ρωσία, είναι επιβεβλημένη για την κυριαρχία της.

Η ρωσική γεωπολιτική σκέψη, επαληθεύει την πρότερη θεώρηση, γιατί είναι βασισμένη στο ίδιο πλαίσιο που υποστηρίζει τον ξεχωριστό Ευρασιατικό ρόλο της

Ρωσίας, και που συνήθως αναφέρεται ως Ρωσοκεντρισμός. Η Ρωσία, κατανοώντας τη σημαντικότητα της γεωπολιτικής, φροντίζει να κεφαλαιοποιήσει τα σχετικά της πλεονεκτήματα, ούτως ώστε να παραμείνει ικανή να διεκδικεί αυτά που κατά την ίδια της αναλογούν. Η τοποθέτησή της στην Ευρασία της εξασφαλίζει πλεονεκτήματα όπως και μειονεκτήματα. Τα πλεονεκτήματα σχετίζονται με την "προνομιακή" γεωγραφική της θέση στην καρδιά της Ευρασίας και τα αστείρευτα αποθέματα φυσικών πόρων. Τα δε μειονεκτήματα έχουν να κάνουν με τη διαφύλαξη της ασφάλειάς της, αφενός λόγω των τεράστιων συνόρων της, και αφετέρου εξαιτίας των αλλεπάλληλων επιθέσεων που δεχόταν και εξακολουθεί να δέχεται κυρίως από τη Δύση, με στόχο την απόλυτη απομόνωσή της, ώστε να μην μπορεί να έχει διέξοδο προς στις θάλασσες του Νότου.

Ιστορικά λοιπόν, το πρόβλημα που είχε να διαχειριστεί η Ρωσία ήταν να διαφυλάξει τα αχανή σύνορά της από εξωτερικές επιθέσεις, διατηρώντας παραλλήλως την εσωτερική της συνοχή που συναποτελούσαν οι διάφορες εθνοτικές ομάδες. Ως εκ τούτου, η γεωπολιτική της Ρωσίας διαχρονικά ήταν λόγω της απουσίας φυσικών συνόρων που θα χρησιμεύαν ως γραμμές άμυνας, διαρκείς προσπάθειες για την υπεράσπιση των συνόρων της, συχνά μέσω της επέκτασης ή της δημιουργίας ζωνών ασφαλείας. Όπως επί Ψυχρού Πολέμου, που της παρείχαν έγκαιρη προειδοποίηση και ικανό χρόνο αντίδρασης.

Το συγκριτικό της πλεονέκτημα, όπως έχει λεχθεί, επιχειρήθηκε να εξουδετερωθεί τόσο από τις μεγάλες Αγγλοσαξονικές ναυτικές δυνάμεις όσο και από τις χερσαίες Γερμανικές δυνάμεις, με απώτερο στόχο τη δημιουργία μιας ζώνης αποκλεισμού γύρω της. Ας μην λησμονούμε ότι και στις δύο εκδοχές της Αγγλοσαξονικής θεώρησης, η ανάσχεση της Heartland είναι αναγκαία συνθήκη. Η ζώνη αυτή, γνωστή και ως Rimland, εκτείνεται περιμετρικά της Ρωσικής επικράτειας, με στόχο την πλήρη περικύκλωση και απομόνωσή της, εμποδίζοντάς την ακόμη και να εξέλθει, πόσο δε μάλλον, να αποκτήσει πρόσβαση ανεμπόδιστα στις νότιες θάλασσες. Ωστόσο, η δυνατότητα εξόδου της Ρωσίας προς τις θάλασσες του νότου είναι απaráβατη κόκκινη γραμμή για εκείνη, αφού είναι καθοριστική τόσο για την οικονομία όσο και για την ασφάλεια της. Το παρακολούθημα αυτών των αντικρουόμενων επιδιώξεων, δηλαδή του αποκλεισμού για τη μία πλευρά και της ανεμπόδιστης πρόσβασης για την άλλη, ήταν και είναι η γένεση νομοτελειακών και αέναων

συγκρούσεων ανά τους αιώνες. Η γεωπολιτική επομένως, συνεχίζει να είναι αειθαλής, εφόσον ο αγώνας με όποια μορφή και αν διεξάγεται, αποσκοπεί στην επιβολή του δικαίου του ισχυρού, δηλαδή της ισχύος, έναντι του ανίσχυρου και την καθ' ολοκληρίαν επικράτηση σε συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο.

Σύγχρονη Rimland

Σήμερα, αν και έχει παρέλθει πάνω από έναν αιώνα από τότε που ο Mackinder διατύπωσε τη θεωρία του. Ο γεωπολιτικός ανταγωνισμός εξελίσσεται στη βάση των ίδιων αρχών. Η Ρωσία πασχίζει να γίνει μια μεγάλη παγκόσμια δύναμη, επιχειρώντας να αποφύγει και να διαρρήξει, αν είναι δυνατόν, τον αποπνικτικό δακτύλιο της Rimland. Που περιορίζει τις ναυτικές της δραστηριότητες στα παγωμένα θαλάσσια ύδατα του Βορρά, αποκλείοντας την όποια πρόσβαση έχει, προς τις ανοιχτές και εύκρατες θαλάσσιες ζώνες του Νότου. Οι Δυτικοί, από την άλλη πλευρά, με προεξάρχουσες τις ΗΠΑ, και υπό την κάλυψη των δυτικών θεσμών και του NATO, προσβλέπουν σε μια μοντέρνα ανάσχεση, με παράλληλη μετατόπιση της Rimland προς ανατολάς, εγγύτερα δηλαδή στα ρωσικά σύνορα.

Έτσι, ο Ψυχρός Πόλεμος μεταξύ του NATO και του Συμφώνου της Βαρσοβίας ανήκει εδώ και δεκαετίες στο παρελθόν. Αυτό ισχύει και για την ιδεολογική αντιπαράθεση μεταξύ καπιταλισμού και "υπαρκτού σοσιαλισμού". Η διαπάλη μεταξύ Δύσης - Ρωσίας, καλά κρατεί. Άλλωστε η Δύση, τότε δεν αποκήρυξε το σχέδιό περικύκλωσης της Ρωσίας. Η διεύρυνση της ΕΕ και του NATO προς την Ανατολική Ευρώπη, παρά τις υποσχέσεις περί του αντιθέτου υπηρετούσε ακριβώς αυτόν το σκοπό. Η διάλυση της Σοβιετικής Ενώσεως, αποτέλεσε την τέλεια αφορμή επειδή δημιούργησε ένα ευνοϊκό τετελεσμένο γεγονός για τη Δύση. Το οποίο επέτρεψε μείζονες επανακατανομές ισχύος, με επακόλουθο την πρόκληση πολλών "κενών εξουσίας" στην περιφέρεια της τέως υπερδύναμης. Οι αποφάσεις για την εισχώρηση σε αυτά τα κενά ισχύος, όπως μαρτυρούν τα γεγονότα, ελήφθησαν σχεδόν αμέσως, με την δεσπόζουσα υπερατλαντική ηγεμονική δύναμη να αναλαμβάνει τον προσήκοντα ρόλο. Έτσι, το 1999 η Πολωνία, η Τσεχική Δημοκρατία και η Ουγγαρία προσχωρούν στο NATO, ενώ

η Βουλγαρία, η Ρουμανία, η Σλοβακία, η Σλοβενία και τα 3 κράτη της Βαλτικής εντάσσονται σε αυτό το 2004.

Ο αποκλεισμός της Ρωσίας στη μεταψυχροπολεμική εποχή συντελείται ως επί το πλείστον με πολιτικά μέσα (οικονομικός πόλεμος και κυρώσεις), χωρίς να λείπει βεβαίως και η χρήση στρατιωτικού εξοπλισμού, όπως η μετεγκατάσταση αντιπυραυλικών συστημάτων και ραντάρ σε νατοϊκές χώρες. Η κύκλωση και η απομόνωση της Ρωσίας, επιχειρείται πλέον με την παρακίνηση κρατών, τα οποία συνορεύουν με τη Ρωσία, να ενταχτούν στους δυτικούς θεσμούς, όπως η Ουκρανία, με τα γνωστά όμως αποτελέσματα. Άρα, ο διακηρυγμένος στόχος των "χρωματιστών επαναστάσεων" και των αγώνων για την επάνοδο της Δημοκρατίας στις τέως σοβιετικές δημοκρατίες, αλλά και τα πρώην κράτη του Συμφώνου της Βαρσοβίας, ενέχει περισσότερο πολιτικές σκοπιμότητες από ότι ανθρωπιστικές. Εδώ διαπιστώνεται κάτι που είναι ουσιώδες, μιας και πολύς λόγος γίνεται τελευταία για τον όρο «δημοκρατία». Παραμερίζοντας τις επικοινωνιακές τακτικές των εμπλεκόμενων πλευρών, και με τη πρέπουσα σοβαρότητα και κατανόηση του διαχρονικού ηγεμονικού ανταγωνισμού. Συμπεραίνεται, πως οι ηγεμονικές στρατηγικές δεν είναι απλώς τυπικά ταυτόσημες, αλλά και εμπράγματα ίδιες. Δεν διάκεινται θετικά προς κανέναν, όπως δεν εχθρεύονται κανέναν, παραμόνο βλέπουν τους πάντες και τα πάντα περίξ τους, ως πόνια στην σκακιέρα.

Μετά το 1991 οι πιο πολλοί Αμερικανοί διαμορφωτές πολιτικής όπως και οι Αμερικανοί στρατιωτικοί είχαν ταχθεί κατά της επέκτασης της συμμαχίας. Μάλιστα, για λίγο είχε συζητηθεί μέχρι και η διάλυση του NATO. Καθόσον είχε επιτελέσει τον σκοπό του να συγκρατήσει τη Σοβιετική Ένωση, και τώρα ο καθένας θα μπορούσε να πάρει τον δικό του δρόμο. Υποδηλωτική της διάθεσης αποκλιμάκωσης που υπήρχε εκατέρωθεν εκείνη την περίοδο, είναι και η φράση του Ρώσου υφυπουργού Εξωτερικών που δήλωνε στον κορυφαίο σύμβουλο του Κλίντον για τη Ρωσία, Strobe Talbott, το 1993, πως το NATO ήταν μια λέξη με 4 γράμματα. Όμως, τα γεγονότα εξελίχθηκαν αλλιώς, αφού μετά την 1η δεκαετία κατά την οποία η Ρωσία κατόρθωσε να ξανασταθεί στα πόδια της οικονομικά, πολιτικά και κοινωνικά, επωφελούμενη από τις διεθνείς συγκυρίες στον τομέα των υδρογονανθράκων. Δυσανεστημένη από τη συμπεριφορά της Δύσης, και πιστεύοντας πως τα κίνητρά της συνέχισαν να κινούνται προ την ίδια

κατεύθυνση, δηλαδή στην κατεύθυνση της απομόνωσής. Εγκατέλειψε την όποια ευρωπαϊκή πορεία, ακολουθώντας έναν ιδιότυπο Ευρασιατικό δρόμο.

Στη περίοδο μετά τον Ψυχρό Πόλεμο, ο Πούτιν επικαλούμενος ζητήματα εθνικής ασφάλειας, είχε ξεκαθαρίσει πάνω από 15 φορές στο ΝΑΤΟ, τις ΗΠΑ και τους Ευρωπαίους συμμάχους τους πως η Ρωσία, δεν θα ανεχόταν και δεν πρόκειται να ανεχθεί επέκταση του ΝΑΤΟ σε χώρες που εφάπτονται απευθείας με εκείνη. Και που θεωρεί καθοριστικές για την δικιά της ασφάλεια, όπως η Γεωργία (εξού και η στρατιωτική επέμβαση το 2008). Αυτό όμως δεν τηρήθηκε, διότι όσα κράτη λειτουργούσαν ως buffer zone για τη Ρωσία είναι πλέον, με λιγιστές εξαιρέσεις, μέλη της Δυτικής Αμυντικής Συμμαχίας. Σήμερα, εξαίρεση αποτελεί μόνο η Λευκορωσία, καθώς η Ουκρανία έπαψε να είναι, ενώ Φινλανδία και Σουηδία κινούνται προς ένταξη στη βορειοατλαντική συμμαχία. Εν όψει της εντεινόμενης ρωσικής ανησυχίας και των αλληπάλληλων προειδοποιήσεων, οι Δυτικοί θα έπρεπε να ήταν ιδιαίτερος προσεχτικοί. Όφειλαν να είχαν συνεκτιμήσει την ιδιομορφία των κρατών με τα οποία συναλλάσσονταν, ειδικά της Ουκρανίας. Η Ουκρανία δεν είναι μεν Ρωσία, δεν είναι όμως και Πολωνία. Επικριτικοί κατά των δυτικών ενεργειών εμφανίζονται όχι μόνο αναλυτές της στρατηγικής όπως ο Mearsheimer, αλλά ακόμα και διακεκριμένοι αρχιτέκτονες της σύγχρονης δυτικής στρατηγικής όπως ο Κένναν και ο Κίσιγκερ, που προειδοποιούσαν ότι θα αποτελέσει μοιραίο (στρατηγικό) λάθος, η με κάθε κόστος δυτικοποίηση της Ουκρανίας.

Επίλογος

Συμπερασματικά, ο πόλεμος στην Ουκρανία ήταν το προϊόν της διχαστικής διάθεσης της χώρας και της ανεύθυνης και επιπόλαιης στήριξης - παρότρυνσης των Δυτικών χωρών για την αποπομπή μιας νομίμως εκλεγμένης κυβέρνησης. Με την Ουκρανία να μετατρέπεται σε πεδίο αντιπαραθεσης μεταξύ ΗΠΑ, Ευρώπης και Ρωσίας. Οι απερίσκεπτοι Δυτικοί και Ουκρανικοί χειρισμοί, έχοντας αρνηθεί να παραδεχτούν το στρατηγικό βάρος της περιοχής για τη Ρωσία και το Ρωσικό πρεστίζ. Όπως και την ετοιμότητα και βούληση της τελευταίας να παρέμβει, εξώθησαν την Ουκρανία σε συνθήκες πολιτικής αναταραχής και εντέλει στην αναπότρεπτη πλέον και από μακρόθεν επιζητούμενη εισβολή της Ρωσίας. Αυτό που στην αρχή θεωρούνταν ως

ένα «παράθυρο ευκαιρίας» για την απαγκίστρωση της Ουκρανίας από τη Ρωσική επιρροή, κατέληξε σε μια πολεμική σύγκρουση και τον de facto κατακερματισμό της χώρας. Παράλληλα, ο κίνδυνος πιθανής παγκόσμιας σύρραξης, ακόμα και πυρηνικής, έχει εμποτίσει την ατμόσφαιρα με μια αίσθηση επικείμενης καταστροφής. Η περιρρέουσα αυτή αβεβαιότητα, αναγκάζει τα κράτη να ελίσσονται για να αποφύγουν τη διεθνή κρίση, με συνέπεια αυτά να γίνονται πιο εσωστρεφή. Αυτό έχει επίδραση και στους θεσμούς της διεθνούς ασφαλείας, οι οποίοι καθίστανται ολοένα και πιο αβέβαιοι και ανίσχυροι. Επομένως, ο πόλεμος αυτός, εκτός από ένα βαθιά πολιτικό φαινόμενο, λειτουργεί ως «επιταχυντής» για την μετάλλαξη των παγκόσμιων γεωπολιτικών ισορροπιών.

Βιβλιογραφία

Brzezinski Zbigniew (1997), η Μεγάλη σκακιέρα, μτφρ. από τα Αγγλικά Ε. Αστεριου, Αθήνα, Λιβάνη.

Δασκαλάκης, Ιπποκράτης., 2016. *ΚΡΙΣΗ ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ*. [online] ΣΕΘΑ - ΣΧΟΛΗ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ, pp.1-2. Available at: <www.elisme.gr/images/pdf/files/daskalakis20160205.pdf> [Accessed 10 June 2022].

Κωστόπουλος, Δημήτριος. (2021). *Η γεωπολιτική της Ευρασίας και η ανάδυση της Ρωσίας*. [Διδακτορική διατριβή] Σχολή Επιστημών της Διοίκησης / Τμήμα Ναυτιλίας και Επιχειρηματικών Υπηρεσιών, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Χίος [online] διαθέσιμο από: Ιδρυματικό Αποθετήριο HELLANICUS <hdl.handle.net/11610/21764> (Accessed 20 Jun. 2022)

Λυγερός, Σταύρος., 2021. *Το μπραντεφέρ στην Ουκρανία – Μπούμεραγκ για τη Δύση ο νέος Ψυχρός Πόλεμος*. [online] SLpress. Available at: <www.slpres.gr/diethni/to-mprantefer-stin-oukrania-mpoumeragk-gia-tidysi-o-neos-psychros-polemos/> [Accessed 11 June 2022].

ΣΤ. ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ, Α., 2022. *Ο πόλεμος στην Ουκρανία και οι γεωπολιτικές του προεκτάσεις*. [online] ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ. Available at: <www.dikaiosyni.com/katigories/arthra/o-polemos-stin-oukrania-kai-oigeopolitikes-tou-proektaseis/> [Accessed 10 June 2022].

Το ΒΗΜΑ, 2022. Πόλεμος στην Ουκρανία: Δεν ήταν αναπόφευκτος, αλλά κινούμασταν προς αυτόν εδώ και χρόνια: η Δύση, η Ρωσία και η Ουκρανία. [online] Available at: <www.tovima.gr/2022/03/12/world/polemos-stin-oukrania-den-itananapofeyktos-alla-kinoumasthan-pros-ayton-edo-kai-xronia-i-dysi-i-rosiakai-i-oukrania/> [Accessed 11 June 2022].

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Marshall, Tim. (2016), «Russia», στο *Prisoners of geography: ten maps that tell you everything you need to know about global politics*, London, Elliott and Thompson Limited, κεφ. 1.